

DR. TURI BARNABÁS*

A fiatalok bíróságának eljárása, annak sajátosságai

I. Bevezetés, téma bemutatása

Tanulmányom célja a fiatalok bíróságának eljárására vonatkozó, az általánostól eltérő speciális jogi szabályozás bemutatása, külön kitérve a gyermekközponitú igazságszolgáltatás bírósági koncepciójára is.

Korai történeti előzményei vannak annak a vitának, hogy van-e szükség a fiatalok ügyében eljáró elkülönült bíróságra. Ha a fiatalok ügyeivel külön bíróság vagy bírák foglalkoznak, akkor az elősegítheti a fiatalokra vonatkozó sajátosságok, fiatalok alapvető, életkorukból adódó speciális jogainak az érvényesülését, és az egységes, állandósuló ítélezési gyakorlat kialakítását. Az ellenkező álláspont támogatói viszont azzal érveltek, hogy ha a bírák kizárólag fiatalok ügyében járnak el, és nem lesz rálátásuk a felnőttkorúak eljárására, akkor éppen ezeket az eltérő sajátosságokat nem fogják tudni megfelelően érvényesíteni. A vitás kérdések rendezésének következményeként 2011. szeptember 1. napjától Magyarországon teljesen megszűnt a fiatalok ügyében eljáró bíróságok kizárólagos illetékessége.

A fiatalok bírósága ma már nem önálló szervezatként működik, hanem az általános bírói szervezet keretében látja el a feladatait. Magyarországon az elkülönülés a felnőttkorúak büntetőeljárásától abban nyilvánul meg, hogy kizárólag az Országos Bírósági Hivatal elnöke által kijelölt bírák járhatnak el az ilyen típusú ügyekben.

A jogalkotó a speciális szabályozás kialakításával biztosította a fiatalok vádlott számára azokat a nemzetközi szinten is elismert garanciákat, amelyek a helyes irányú fejlődését, védelmét hivatottak elősegíteni.

A fiatalok terheléssel szemben megindult büntetőeljárásban a védő részvétele kötelező, amely mellett a jogalkotó a törvényes képviselő jelenlétét is biztosítja

annak érdekében, hogy a fiatalok érdekei minél inkább érvényesüljenek. A fiatalok terheléskora miatt nem tudja a védelmet önállóan, megfelelően ellátni, amely szintén ezen garanciális szabályok kialakulásának indokaként szolgált.

Külön kiemelendő a fiatalok bíróságának eljárásában a bizonyítási eljárás speciális jellege. A fiatalok életkorát közokirattal kell igazolni, valamint kötelező elem a környezet-

tanulmány beszerzése, amely tartalmazza a fiatalokra vonatkozó legfontosabb, a döntés meghozatala szempontjából is figyelembe vehető adatokat.

A letartóztatás tekintetében külön kiemelendő, hogy a fiatalok letartóztatásához a bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlya szükséges, a végrehajtás helye nemcsak büntetés-végrehajtási intézet lehet, hanem javítóintézet is. Fontos megemlíteni még az elkülönítés szabályát, hiszen a fiatalokat a felnőtt korúaktól elkülönítetten kell elhelyezni a végrehajtás során. Ennek a rendelkezésnek az a célja, hogy a fiatalok minél kevesebb negatív hatás érje a felnőtt bűnelkövetők részéről, továbbá az is, hogy fizikai fejletlensége vagy akár félelme folytán ne kerülhessen alá-fölé rendeltségi viszonyba egy felnőtt korú elítélttel.

Tanulmányom záró gondolatoként pedig a gyermekközponitú igazságszolgáltatás bírósági programját szeretném bemutatni, amely elsődlegesen a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékonyabb érvényesítését kívánja biztosítani.

II. A fiatalok bíróságának eredete, kialakulásának története

A fiatalok büntetőjoga rendkívül rövid múlttal rendelkezik, először a felnőtt korúakétól eltérő szabályozás a XIX. század második felében Észak-Amerikában és Európában jelent meg. Ennek az volt az elsődleges célja, hogy a fiatalok esetében a külön, egyedi eljárási szabályok, valamint külön bíróság bevezetésével lehetővé váljon a felnőtt terheltekhez viszonyított más elbánás biztosítása a számukra. Ennek a más elbánásnak a lényege abban volt összefoglalható, hogy előtérbe került a fiatalok vonatkozásában a speciális prevenció, a nevelés, valamint a felnőtt korú

* Pesti Központi Kerületi Bíróság – bírósági titkár.

bűnelkövetőktől elkülönített büntető igazságszolgáltatási rendszer létrehozásának a szükségessége.¹

Egyre erőteljesebben jelent meg az az igény, tekintettel a bűncselekmények számának jelentős emelkedésére, hogy a gyermeket és a fiatalkorút nevelni kell, akár megfelelő körülmények között él, akár bűncselekményt követett el. A XIX. században kialakult amerikai gyakorlat jelentős hatást gyakorolt egész Európa területére, így Magyarországra is, aminek következményeként a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó jogszabályok megalkotására került sor.

Az amerikai minta lényegében abban jelentett áttörést, hogy a gyermekvédelem és a büntető jogszabályok között elhelyezésre került a fiatalkorúak bíróságra. Azonban ezen bíróság nem ítélező bíróságként járt el, hanem az elsődleges célja a bűncselekményeket elkövető gyermekek és fiatalkorúak megmentése volt. Fontos szerepet kapott ebben a folyamatban egy Lindsey nevű denveri bírósági elnök, aki olyan hivatástudattal rendelkezett, hogy ezt a fiatalkorúak felett ítélező bíróságot nem is bíróságnak nevezte, hanem egyfajta iskolának inkább. Mindezt nyilván alátámasztották az akkori amerikai jogszabályok is, hiszen a fiatalkorút alapvetően nem tettesnek tekintették, hanem sokkal inkább csak bűnelkövető, védelemre szoruló egyéneknek, a létrehozott bíróságot pedig az általános népnevelés különleges szerveként.²

Magyarországon a fiatalkorúak bíróságának intézményét az 1913. évi VII. törvénycikk³ hozta létre, amelynek a célja az volt, hogy megfelelő eljárási és szervezeti háttérrel biztosítsanak a már korábban kialakult fiatalkorúak büntetőjogára vonatkozó anyagi jogszabályoknak.

A fiatalkorúak bíróságáról megalkotott törvény intézményes háttérrel biztosított tehát a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni eljárások lefolytatásához, valamint ezzel fontos lépést tett a magyar igazságszolgáltatási rendszer a fiatalkorúak bűnözésének megelőzése, illetve megakadályozása felé.⁴ Ezen bírósági rendszer Magyarországon 1908 és 1950 között működött, ezt követően a külön bíróságok megszűntek.

Nagyot ugorva az időben azonban az látható napjainkban, hogy jelenleg Magyarországon külön fiatalkorúak bírósága nem létezik. Az ilyen típusú bíróságokkal szembeni legfőbb ellenérv az volt, hogy sértik a bíróság egységességét. A gyakorlatban látható, hogy ma is léteznek viszonylagos önállósággal rendelkező bíróságok, mint például a minden megyében működő Munkaügyi Bíróságok, de fiatalkorúak bírósága, mint önálló, külön bíróság nem.

Azonban a jelenlegi helyzet, miszerint a rendes bírósá-

ságok bírái bizonyos ügyekben, bizonyos időpontokban, mint a fiatalkorúak bírái járnak el, több okból is kifogásolható. Ilyen ok, hogy nincs összhangban a nemzetközi normákkal, különösen az ENSZ Közgyűlése által 1989. november 20. napján elfogadott, 1989. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett a gyermek jogairól szóló egyezmény alapvető rendelkezéseivel; nem biztosítható a kívánt szakszerűség, időszerezés; Magyarországon a korábbi részekben leírtak bizonyossága alapján is látható, hogy van történelmi hagyománya a fiatalkorúak bíróságának; illetve Európa több országában és az Amerikai Egyesült Államokban még ma is léteznek ilyen bíróságok. Utóbbi valamelyest e rendszer működésének eredményességét, hatékonyságát támasztja alá.⁵

III. A fiatalkorúakra vonatkozó külön eljárási szabályok; a fiatalkorú fogalma

A XX. század elejétől kezdve az európai jogrendszerben a fiatalkorúak büntetőjogára az önállóság jellemző. Ez az önállóság azt jelenti, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket általában külön törvény szabályozza, amelyet egy teljes önállósággal felruházott intézményrendszer alkalmaz a mindennapi gyakorlatban.

Ennek az önálló szabályozásnak két típusa van, az egyik a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvénye. Ez egy olyan, büntető törvénykönyvön kívüli külön törvény, amely nemcsak a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza, hanem az esetükben irányadó büntetőeljárási és büntetés-végrehajtási szabályokat is (például Ausztria, Lengyelország, Svájc vagy Portugália alkalmazza ezt a típust). Van, ahol az ilyen fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvénye kiegészül családjogi és gyermekvédelmi rendelkezésekkel is (például Németországban vagy Spanyolországban). A másik típus az, amikor a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi, büntető eljárási és büntetés-végrehajtási szabályokat nem egy, hanem több külön törvény tartalmazza (mint például Franciaországban, Egyesült Királyságban vagy Olaszországban). Meg kell még említeni, hogy bizonyos európai országokban a fiatalkorúak büntetőjogára a viszonylagos önállóság jellemző, vagyis az anyagi jogi rendelkezések az általános büntető törvénykönyvben kerülnek szabályozásra. Az ilyen országokban (például Dánia, Svédország, Hollandia, Görögország) egy elkülönült intézményrendszer feladata a fiatalkorúak büntető-eljárásának és a büntetés-végrehajtásnak a lebonyolítása.

¹ DR. LIGETI Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának reformja hazánkban. *Rendészeti Szemle*, 2008. évi 7–8. száma. 3–4.

² Melléklet a 732. számú irománnyhoz. Indokolás a fiatalkorúak bíróságáról és a fiatalkorúak bűnügyeiben követendő eljárásról szóló törvényjavaslathoz. *Képviselőházi Irományok*. 728–746, CXXIII–CXXX. sz., XXIV. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1913, 732. számú iromány, 102.

³ CIH – A fiatalkorúak bíróságáról.

⁴ BERNOLÁK Nándor: Újabb teendőink a bűncselekmények ellen folytatott küzdelemben. Pécs: Wessely és Horváth Könyvnyomda, 1914. 2.

⁵ DR. VASKUTI András: *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása: reformelképzelések*. In Magyar Kriminológiai Társaság (szerk.): *Globalizáció kihívásai – kriminálpolitikai válaszok*. Budapest, 2010. 150–151.

Néhány szocialista országgal (például Szlovéniával, Csehországgal) együtt Magyarország is a bemutatott önálló szabályozás európai modelljével szemben egyetemes büntetőjogi szabályozást érvényesít. Ez azt jelenti, hogy az általános büntető törvényben és büntetőeljárás törvényben foglalt szabályok a fiatalok számára is érvényesek néhány privilegizáló eltéréssel. Alapvetően tehát a fiatalokkal szemben alkalmazott büntetőjogi szankciók és a büntetőjogi felelősség megegyezik a felnőtt korúakra vonatkozó rendelkezésekkel, aminek következtében az intézményrendszer sem elkülönült, hiányzik a fiatalok számára önálló bírósága.⁶

A hazai szabályozásban a büntető törvények és bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi 36. törvénycikk, azaz az I. Büntetőnovella teremtette meg a fiatalok büntetőjogát. Ez tartalmazta a fiatalok számára vonatkozó anyagi jogi rendelkezéseket, amelyet kiegészített a fiatalok bíróságára vonatkozó szabályokat tartalmazó 1913. évi VII. törvény.

Az I. Büntetőnovella a fiatalok felemelését, megmentését, erkölcsi átalakítását tűzte ki célul.⁷ A fiatalok számára irányadó szabályok létrejöttét az a felismerés segítette elő, hogy a fiatalok bűncselekmények elkövetésétől való megmentése elsősorban szociálpolitikai intézkedésektől várható és ehhez szükség volt egyfajta büntetőjogi reformra is, amelyet az I. Büntetőnovella teremtett meg.⁸ A nevelés a büntetéssel szemben mindvégig elsőbbséget élvezett, a védelem nem jelent meg a büntetési célok között. Ennek az volt az indoka elsősorban, hogy a hazai jogalkotás korábban létrejövő fiatalok büntető igazságszolgáltatási rendszereinek típusai közül azt választotta, amelyik elválasztotta egymástól a védelmi célú gyermekvédelmi beavatkozást és a nevelési, büntetési célú büntetőjogi beavatkozást és ezeket külön jogszabályban szabályozta. Az I. Büntetőnovella összességében elmondható, hogy az adott korban Európában is korszerűnek tekintett szabályozást vezetett be.

Az I. Büntetőnovella és az 1913. évi VII. törvény 1951-ig volt hatályban, amikor az 1951. évi 34. törvényerejű rendelettel újra szabályozta a szocialista jogalkotás a fiatalok számára vonatkozó büntető anyagi és eljárásjogi rendelkezéseket. Ezt követően a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény megszüntette a fiatalok számára önálló büntető igazságszolgáltatását és a rájuk vonatkozó szabályokat beépítették az általános büntető törvénykönyvbe, illetve büntetőeljárás törvénybe.

A rendszerváltást követően igyekeztek módosításokkal javítani a fiatalok számára vonatkozó büntetőjogi rendelkezéseket mind formailag, mind tartalmilag. Ennek

eredménye az lett, hogy ezt követően a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényben a büntetőjogi szankciók célja nemcsak a fiatalok helyes irányú fejlődésének biztosítása volt, hanem az is, hogy a szankciók alkalmazásánál elsőbbséget élvezzenek az intézkedések a büntetésekkel szemben, valamint a szabadságelvonás csak kivételesen legyen alkalmazható. A számos egyéb előrelépés ellenére azonban nem történt változás a fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásának szabályozásában, és elmaradt egy elkülönült szankciórendszer kialakítása, vagyis a várt eredmények nem következtek be az új szabályozás hatására.⁹

Egy 1981-ben született bírósági határozat rendkívül találó magyarázatot adott arra, hogy miért kell a fiatalok elleni eljárást a felnőttektől elkülönült módon szabályozni: „a fiatalok kritikai, erkölcsi, értelmi fejlődése még ebben az életszakaszban is kialakulóban van, a polgári jogi szabályok szerint korlátozottan cselekvőképes személynek tekintendő, aki még viszonylag csekélyebb élettapasztalattal rendelkezik, nem minden esetben képes maradéktalanul felismerni cselekménye összes társadalomra hátrányos következményeit. A szankciók kiválasztása során a fiatalokkal szemben kevésbé a megtorlás, helyett főként a nevelés eszközeit kell alkalmazni.”¹⁰

E fejezet záró gondolatoként pedig szeretnék még rátérni a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény fiatalok fogalmára vonatkozó rendelkezésére. „Fiatalok az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizenhatalmadik nem.”¹¹ Azt mondhatjuk, hogy büntetőjogunk a fiatalok fogalmát a felnőtt korúaktól szembeni megkülönböztetésként használja, valamelyest elkülönítve – látszólagos intézkedésként – egymástól az elkövetőket életkoruk alapján.¹²

Látható azonban, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a gyermekkor felső és a fiatalok alsó korhatárát ellentmondásosan és nem egyértelműen a tizenegyedik, illetve a tizenkettedik életévben határozta meg. Ennek az lehetett az oka, hogy ezen kortól kezdődően lehet vélelmezni a testi és szellemi fejlettségnek olyan fokát, amely a büntetőjogi felelősségre vonást lehetővé teszi. A fiatalok felső határa pedig a fogalom alapján a tizenhatalmadik életév.

Általában véve elmondható, hogy a fiatalok terheltelemmel szemben az általános rendelkezéseket kell alkalmazni, a külön eljárás szabályait csak akkor, amikor a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi CX. törvény (a továbbiakban: Be.) XCV. fejezete ezt előírja. Itt határozzák meg azokat a rendelkezéseket, amelyek a fiatalok elkövetők elleni eljárásban eltérnek az általános szabályoktól, illetve azokat kiegészítik.

Érdekeség, hogy amennyiben egy adott bűncselekmény

⁶ DR. LIGETI Katalin: A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006. évi 2. száma. 21.

⁷ BALOGH Jenő: *A fiatalok és a büntetőjog*. Budapest: Athenaeum, 1909. 117.

⁸ LÉVAY Miklós: Az I. büntető novella fiatalok számára vonatkozó rendelkezései. *Jogtörténeti Szemle*, 2008. évi 4. száma. 28–31.

⁹ DR. LIGETI Katalin (2008) i. m. 9–14.

¹⁰ BH.1981.72.

¹¹ 2012. évi C. törvény 105. § (1) bekezdés.

¹² DR. BELOVICS Ervin – DR. MOLNÁR Gábor Miklós – DR. SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2013. 538.

mény elkövetésére fiatal korban, az elbírálásra azonban felnőtt korban kerül sor, a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Ez irányadó akkor is, ha az alkalmazott jogkövetkezmény végrehajtására csak a tizennyolcadik életév betöltését követően kerül sor. Ez alól egyetlen kivétel, hogy a szabadságvesztésre ítélet esetén fiatalokúak börtönében, illetve fogházban csak a huszonegyedik életév betöltéséig lehet az elkövető. Ha az elkövető adott esetben fiatal korban és felnőtt korban elkövetett bűncselekményeit egy eljárásban bírálják el, akkor a felnőtt korúakra vonatkozó rendelkezések alapján kerül sor a terhelt felelősségre vonására. A fiatalokú elkövetés ilyenkor enyhítő körülményként vehető figyelembe a büntetés kiszabása körében.

IV. A fiatalokúak bírósága, annak összetétele

A korábbi fejezetekben már rögzítettek szerint is tudott, hogy Magyarországon 2011. szeptember 1. napját megelőzően a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 448. § (1) bekezdése alapján a fiatalokúak helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyeiben a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, a Fővárosi Bíróság területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság a megye, illetve a főváros területére kiterjedő illetékességgel járt el.¹³ Azonban az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 165. § (2) bekezdésének f) pontja 2011. szeptember 1. napjával hatályon kívül helyezte a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 448. § (1) bekezdését.

Erre a törvénymódosításra az indoklás szerint azért került sor, hogy a bírósági ügyteher egyenletesebb eloszlását, az eljárások gyorsítását biztosítsák. Ebből fakadóan megállapítható persze az is, hogy a fiatalokúak ellen folytatott elsőfokú eljárásban az általános illetékességi szabályok kerültek előtérbe, vagyis a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 17. § (1) bekezdése értelmében 2011. szeptember 1. napjától az elkövetés helye alapozza meg az eljáró bíróság illetékességét, ezt a Be. 21. § (1) bekezdése változatlan formában fenntartotta. Ez is azt támasztja alá, hogy jelenleg Magyarországon nincs külön fiatalokúak bírósága.

A büntetőeljárás hatályos szabályai alapján azonban a fiatalokúak ügyeiben eljáró tanácsok összetételére továbbra is különös rendelkezések vonatkoznak. Az eljáró bírót az Országos Bírósági Hivatal elnöke jelöli ki, azonban a kijelölésre vonatkozó részletszabályok meghatározására nem került sor. Az 1999. évi 4.

számú BJE határozat kimondta, hogy még tárgyalás mellőzése esetén is csak az elnök jelölheti ki az eljáró bírót. Bírósági titkár valamilyen büntetés kiszabására ebben az esetben akkor sem jogosult, ha az ügyész indítványozta a tárgyalás mellőzését.¹⁴

A fiatalokúakkal szembeni eljárás lefolytatása speciális ismeretek meglétét kívánja meg az eljáró bíróság tanácsától, és ennek érdekében megszületett garanciális szabály az, hogy az Országos Bírósági Hivatal elnöke másodfokon és harmadfokon a tanács egyik tagjának kijelöléséről szintén gondoskodik. Ez alól a szabály alól az egyetlen kivételt a Kúria jelenti.

A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 14. § (1) bekezdésének a) pontja kimondta, hogy a járásbíró egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló tanácsban jár el nyolcévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés-büntetés kiszabásával fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetében. A Be. 13. § (1) bekezdése ebben jelentős változást eredményezett, ugyanis úgy rendelkezett, hogy az elsőfokú bíróság – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – egyesbíróként jár el. Az e törvény eltérően rendelkezik részt a jogalkotó kimerítette azzal, hogy a fiatalokúak büntetőeljárására vonatkozó speciális szabályok között a Be. 680. § (1) bekezdés a) pontjában rögzítette, hogy a fiatalokúak elleni büntetőeljárásban az elsőfokú bíróság tanácsban jár el, ha a bűncselekményre a törvény nyolc évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés-büntetés kiszabását rendeli, valamint a (2) bekezdés kimondja, hogy a fiatalokúak elleni büntetőeljárásban az elsőfokú bíróság tanácsa egy hivatásos bíróból és két ülnökből áll. A fiatalokúakkal szembeni eljárások esetében középpontban a fiatalokú bűnelkövetők nevelése áll, ezért az első fokon eljáró bíróság ülnökének pedagógusnak, pszichológusnak, vagy a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi szolgáltatás, gyámügyi igazgatás keretében az ellátottak gyógyítását, ápolását, foglalkoztatását, fejlesztését, ellátását, nevelését, gondozását vagy szociális segítségét, a gyermek sorsának rendezését közvetlenül szolgáló, egyetemi vagy főiskolai végzettséghez kötött munkakörben dolgozó vagy korábban dolgozó személynek kell lennie. Ennek az a célja, hogy megfelelő pedagógiai képességekkel rendelkező szakemberek is jelen legyenek az ítélezés folyamatában. Két bírósági határozatban is kimondásra került,¹⁵ hogy pedagógus ülnök nélkül a bíróság nincs törvényesen megalakítva. A pedagógus ülnököt az eljáró bíróság illetékességi területén működő alapfokú és középfokú oktatási intézmények tantestületei jogosultak kijelölni.

A fiatalokúak ellen megindított eljárásokban a bíróság összetétele kiemelkedő jelentőséggel bíró kérdés, mivel ha az nem az előírt követelményeknek megfelelő, az abszolút eljárási szabálysértésnek minősül, amely az adott ügyben meghozott ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezet a Be. 607. § (1) bekezdése alapján. Pontosan ezért a bíróság összetételét fel kell tüntetni

¹³ Dr. BODOR Tibor – Dr. CSÁK Zsolt – Dr. SOMOGYI Gábor – Dr. SZEPESI Erzsébet – Dr. SZOKOLAY Gábor – Dr. VARGA Zoltán: *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez*; Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2016.

¹⁴ BH. 2014.334., BH. 2016.113.

¹⁵ BH 1997.16., BH 2004.316.

a jegyzőkönyvekben, a meghozott határozatokon, valamint az adott ügyszám alatt meg kell jelölni, hogy a bíróság mint a fiatalkorúak bírósága jár el.

Fontos kiemelni a Be. 678. § (4) bekezdését, amely szerint több terhelt a bíróság a felnőtt korú terhelt ügyét a fiatalkorú ügyével együtt bírálja el, ha az fiatalkorú ügyével összefügg. Ezeket nevezzük vegyes ügyeknek. Fontos kiemelni, hogy ebben az esetben a fiatalkorúak tanácsának összetételére vonatkozó törvényi előírást már a tárgyalás előkészítésétől alkalmazni kell, függetlenül attól, hogy a bíróság határozata adott esetben csak a felnőtt korú vádlottra vonatkozóan tartalmaz rendelkezést.¹⁶ Az 1999. évi 4. számú BJE határozat ezzel kapcsolatban kifejtette, amennyiben a fiatalkorú és a felnőtt korú vádlott ügyét a bíróság együtt bírálja el, és ennek során sérti meg a bíróság összetételére vonatkozó eljárási szabályokat, emiatt a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság határozatát hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja akkor is, ha a határozatát kizárólag a felnőtt korú vádlott fellebbezése folytán bírálja felül a másodfokú bíróság.

Többvádoltas ügyben, amelyben fiatalkorú és felnőtt korú vádlott is szerepel, a bíróság elkülönítés lehetőségével élhet a vádlottak vonatkozásában. Ilyenkor csak a fiatalkorú ügyével összefüggésben lévő felnőtt korú vádlott ügyét bírálja el, míg a többi felnőtt korú vádlott ügyének esetében áttételt rendel el az egyébként illetékességgel rendelkező járásbírósághoz. Az elkülönítésről és áttételről ebben az esetben legkésőbb a tárgyalás megkezdéséig kell dönteni. Ezt követően áttételre akkor sem kerülhet sor, ha később a fiatalkorú vádlottra nézve az eljárás befejeződik és csak felnőtt korú vádlott vagy vádlottak maradnak az eljárásban.

A Be. 678. § (4) bekezdése tekintetében még fontos kiemelni, hogy az együttes elbírálás lehetősége kizárólag a fiatalkorúak bíróságát illeti meg.

Érdekes eljárásjogi kérdésként merülhet fel az, hogy mit kell tenni abban az esetben, ha a bíróság a bizonyítási eljárás alapján, a már meghallgatott perbeszédet követően arra a megállapításra jut, hogy a vádlottat a felnőtt korúként elkövetett bűncselekmény miatt fel kell menteni, bűnösségét pedig csak a fiatalkorúként elkövetett bűncselekmény tekintetében lehet megállapítani? A megoldás ebben az esetben talán az lehet, hogy a bíróság ismételten megnyitja a bizonyítási eljárást, a fiatalkorúként elkövetett bűncselekmény vonatkozásában elkülöníti az eljárást, átteszi a fiatalkorúak bíróságához, majd az ismételten előadott perbeszédet követően a felnőtt korúként elkövetett bűncselekmény miatt felmentő ítéletet hoz.¹⁷

A Be. XXIX. fejezetében szabályozott különleges eljárásokra vonatkozó általános szabályok szerint, a fel-

sorolt eljárásokban eltérő rendelkezés hiányában az a bíróság folytatja le az eljárást, amely a különleges eljárást megelőző alapügyben elsőfokú ügydöntő határozatot hozott. Ez a fiatalkorúakra vonatkoztatva azt jelenti, hogy amennyiben az alapügyben a fiatalkorúak bírósága járt el, a különleges eljárást is a fiatalkorúak bíróságának kell lefolytatnia. Ezt a szabályt kell alkalmazni azon felnőtt korú elítéltek tekintetében is, akiknek az ügyében a Be. 678. § (4) bekezdése alapján a fiatalkorúak bírósága hozta meg az ügydöntő határozatot.

A különleges eljárások köréből szeretném kiemelni a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 566. §-át, amely a kényszergyógykezelés felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat rögzíti. Ezen különleges eljárás a Be. szabályozási köréből kikerült, azt jelenleg a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv.tv.) szabályozza. A kényszergyógykezelés felülvizsgálatáról, az intézkedés fenntartásának szükségességéről, illetve megszüntetéséről a büntetés-végrehajtási bíró a kényszergyógykezelés megkezdésétől számított hat hónap eltelte előtt, tárgyaláson határoz. Kérdés, hogy amennyiben fiatalkorú elkövetővel szemben rendelik el a kényszergyógykezelést, akkor annak felülvizsgálata esetén a bíróság összetételére vonatkozóan milyen szabályokat kell alkalmazni? A döntést hozó bíróság összetételének mindaddig, amíg a kényszergyógykezelést a tizennyolcadik életévét be nem tölti, a fiatalkorúak bíróságának összetételére vonatkozó szabályoknak kell megfelelnie. Azonban véleményem szerint az esedékes felülvizsgálat tárgyában az elrendelést követően tizennyolcadik életévét betöltött személy esetében már nem kell olyan tanácsnak döntenie, amelyik megfelel a fiatalkorúak bíróságának összetételére vonatkozó rendelkezéseknek. Ugyanis a korábban részletezett szabályoknak az ügydöntő határozat meghozatalának időpontjáig van garanciális jelentősége. Ezt támasztja alá álláspontom szerint az is, hogy ennél a különleges eljárásnál az általánostól eltérő módon alapítja meg az illetékességi szabályokat a jogalkotó, vagyis nem az alapügyben eljáró bíróságnak kell az eljárást lefolytatnia, tehát nincs előírás arra nézve, hogy a már tizennyolcadik életévét betöltött kényszergyógykezelés alatt álló személlyel szemben a fiatalkorúak bíróságának különleges összetételére vonatkozó szabályok szerint felállított tanács hozzon határozatot.

V. A védő és a törvényes képviselő szerepe

Védő részvétele kötelező az eljárás egésze alatt, a fiatalkorú törvényes képviselője pedig a védő jogaival azonos jogosítványokkal rendelkezik. A törvényes kép-

¹⁶ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András: *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, 2005. 123.

¹⁷ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 124–125.

viselő, aki általában a szülő, kivételesen gyám vagy gondnok, tulajdonképpen a védővel azonos jogokat élvező speciális alanya a fiataikorúak eljárásának.¹⁸

A védő a nyomozási cselekményeknél jelen lehet, a vádirat benyújtása előtti kényszerintézkedésekkel kapcsolatban a nyomozási bíró ülésein a védő részvétele szintén kötelező, távollétében nem lehet a bírósági meghallgatást megtartani. Amennyiben a fiataikorúnak nincs meghatalmazott védője, a nyomozó hatóság rendel ki számára védőt legkésőbb a gyanúsítottként történő első kihallgatásáig, a megalapozott gyanú közlésével egyidejűleg.¹⁹ A védőkirendelő határozat ellen nincs helye panasznak, a védő a kirendelést nem utasíthatja vissza.²⁰

Fontos kiemelni, hogy fiataikorú elkövető esetében, ha a kötelező védelmet több ok is megalapozza, akkor a kirendelő határozatban meg kell jelölni a Be. 682. § (1) bekezdését. Ennek az oka, hogy a kötelező védelem okának megszűnése esetén az eljárásban nem szükséges a továbbiakban a védő részvétele. Azonban ha más ok is a védő kirendelésének szükségességére utalt, akkor az életkor szerinti kirendelés oka nem szűnhet meg.

Fontos megkülönböztetni a védő nyomozás során és tárgyalási szakban történő részvételét. A nyomozás során az általános szabályok érvényesülnek, vagyis a védőnek csak lehetősége a jelenlét abban az esetben, ha a Be. ezt megengedi, azonban ha nincs jelen, annak semmilyen eljárásjogi következménye nincsen. Erre vonatkozóan mondta ki a 1999. évi 495. számú Bírósági Határozat, hogy nem jelenti a bizonyítás törvényességének megsértését az, ha az elsőfokú bíróság a fiataikorúnak a nyomozás során tett vallomását értékeli az ügydöntő határozat meghozatalánál, ha a vallomás megtétele alatt a kirendelt védő nem volt jelen. A védő a nyomozás során a gyanúsított kihallgatáson, szembesítésen, a védő, illetve az általa védett gyanúsított által indítványozott tanú kihallgatásán, a tanú vonatkozásában elrendelt szembesítésen, a szakértő meghallgatásánál, szemlénél, bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál lehet jelen.

A védőnek nemcsak a tárgyaláson, hanem a tárgyalási szakban megtartott bizonyítási kísérleten, szemlén is jelen kell lennie, azonban nem terheli megjelenési kötelezettség a kiküldött, illetve megkeresett bírói eljárás során.²¹ Ha a fiataikorú meghatalmazott védője nem jelenik meg a tárgyaláson, akkor a vádlott meghatalmazhat más védőt, vagy a bíróság felkészülési idő biztosítása mellett más védőt rendel ki a fiataikorú vádlott számára. A fellebbviteli tárgyaláson is kötelező a védői részvétel, abban az esetben is, ha a

fiataikorúnak nincs személyes megjelenési kötelezettsége.²²

A meghatalmazott védő személye kérdésében a fiataikorú törvényes képviselője, vagy nagykorú hozzátartozója is dönthet. A védőnek a fiataikorú elkövető védelme során úgy kell eljárnia, hogy előmozdítsa a fiataikorú helyes irányú fejlődését, azonban a gyakorlat többször is azt mutatja, ami a gyakorlati tapasztalataimmal is megegyezik, hogy több esetben a kirendelt védők nem veszik fel a kapcsolatot a letartóztatásban lévő fiataikorú elkövetőkkel, és először a tárgyalások alkalmával találkoznak védencükkel, értekeznek az adott ügy vonatkozásában. Ugyanakkor a fiataikorúnak alapvető joga, hogy már a tárgyalást megelőzően védőjével egyeztessen, együtt megfelelően felkészüljenek az adott tárgyalásra, kialakítsak azt a védelmi stratégiát, amely minél inkább biztosítja a vádlott jogainak érvényesülését a büntetőeljárásban.

A védő tárgyaláson való kötelező részvételére vonatkozó szabályok megsértése a Be. 608. § (1) bekezdés d) pontja alapján abszolút hatályon kívül helyezési oknak minősül.

A fiataikorú érdekeinek érvényesülését biztosítja a törvényes képviselő jelenléte az ellene indult büntetőeljárásban. A törvényes képviselő fogalmát a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:146. § (1) bekezdése határozza meg, mely szerint a kiskorú gyermek vagy szülői felügyelet alatt vagy gyámság alatt áll. Ebből következik, ha a vádlott mindkét szülő szülői felügyelete alatt áll, akkor bármelyikük eljárhat törvényes képviselőként. Ezzel kapcsolatos jogaitak felváltva is gyakorolhatják.

A törvényes képviselő büntetőeljárásban betöltött szerepét sem a Polgári Törvénykönyv, sem a Be. vonatkozó rendelkezései nem szabályozzák, erre vonatkozóan a gyakorlatban eltérő értelmezések alakultak ki. Az egyik nézet szerint, ha több törvényes képviselője van a fiataikorú elkövetőnek, akkor bármelyikük által előterjesztett indítványt, panaszt vagy fellebbezést el kell bírálania az eljáró bíróságnak. Másik felfogás szerint a különböző törvényes képviselőtől származó nyilatkozatokat úgy kell tekinteni, hogy a törvényes képviselő érdekei a fiataikorú érdekeivel nem állnak összhangban, így ebben az esetben eseti gondnok kirendelésének van helye. A jogirodalomban fellelhető harmadik álláspont követői pedig azt vallják, hogy a törvényes képviselők egymással ellentétes nyilatkozatai közül mindig az az érvényes, amelyik a fiataikorú elkövetőre nézve objektív mérce alapján kedvezőbb. Azonban ezzel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy ennek kötelező jellegű érvényesüléséhez törvényi szintű rendelkezések megalkotására lenne szükség.²³

A törvényes képviselő jogállását tekintve a védő jog-

¹⁸ Dr. BELOVICS Ervin – Dr. TÓTH Mihály: *Büntető eljárásjog*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2013. 561.

¹⁹ Dr. BODOR Tibor (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. Budapest: Complex Kiadó, 2009. 1363.

²⁰ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 140.

²¹ Dr. JAKUCS Tamás (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003. 771.

²² SCHWARZENBERGER Hanna: A fiataikorúak büntető igazságszolgáltatása. *Béligyi Szemle*, 2011. évi 11. száma. 20.

²³ HOLÉ Katalin – KADLÓT Erzsébet (szerk.): *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. VI. kötet: A külön eljárások*. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007. 16–19.

állásával azonos, a különbség, hogy a védő kötelezettségei nem terhelik. Például nem kell megjelennie a nyomozati cselekményeknél, a tárgyaláson sem terheli megjelenési kötelezettség. A tárgyalás megtartásának a távolléte nem képezi akadályát. Azonban fontos kiemelni, hogy ennek ellenére jogorvoslati joggal rendelkezik. Emellett kiemelendő a védővel való összevetésben, hogy nem illetik meg a személyi szabadságban korlátozott fiatalkorú tekintetében ugyanazon jogosultságok, a kapcsolattartásra pedig a hozzátartozó vonatkozásában megállapított rendelkezések az irányadóak. A törvényes képviselő, amennyiben a tárgyaláson megjelenik, azon közvetlenül kérdéseket nem tehet fel, nem tarthat perbeszédet a tárgyalás bekezdését követően. A törvényes képviselőt a Be. 45. § (1) bekezdése alapján egyetlen többletjog illeti meg a védővel szemben, még pedig az, hogy önállóan adhat a fiatalkorú érdekében védői meghatalmazást.²⁴

A törvényes képviselőt megillető jogosultságok a fiatalkorú elkövető tizenharmadik életévének betöltéséig állnak fenn. Abban az esetben, ha a vádlott a folyamatban lévő eljárás időtartama alatt válik nagykorúvá, akkor is megszűnnek a törvényes képviselőt megillető jogosultságok (ideértve azt az esetet is, ha a fiatalkorú házasságkötéssel válik nagykorúvá), ha azokat korábban az eljárás bármely szakaszában gyakorolta. Ebben az esetben a jövőre nézve szűnnek meg tehát a jogai a törvényes képviselőnek, vagyis amennyiben még a fiatalkorú elkövető tizenharmadik életévének betöltését megelőzően például fellebbezést terjesztett elő az ügydöntő határozattal szemben, akkor azt el kell bírálnia minden egyéb körülménytől függetlenül az eljáró bíróságnak. A joggyakorlat területéről szeretném itt kiemelni az 1992. évi 164. számú Bírósági Határozatot, amely kimondta, ha a fiatalkorú az elsőfokú bíróság ítéletének meghozatalakor a tizenharmadik életévét már betöltötte, a törvényes képviselőnek a fellebbezési joga megszűnik.²⁵

VI. Speciális bizonyítási szabályok

A) Kötelezően beszerzendő bizonyítékok a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban

A Be. 167. § (1) bekezdésében foglaltak alapján a büntetőeljárásban a szabad bizonyítás elve érvényesül, vagyis a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz és bizonyítási cselekmény szabadon alkalmazható, azonban a törvény adott esetben elrendelheti egyes bizonyítási eszközök kötelező jellegű alkal-

mazását az eljárásban. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban öt különféle bizonyítási eszköztől lehet beszélni: a környezettanulmányról, a pártfogó felügyelői véleményről vagy összefoglaló pártfogó felügyelői véleményről, a szakvéleményről, a pártfogó felügyelő tanúvallomásáról, és a fiatalkorú törvényes képviselője vagy a fiatalkorú gondozását ellátó más személy tanúvallomásáról.

A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 453. § (1) bekezdése alapján a fiatalkorú életkorát közokirattal kellett bizonyítani korábban, azonban ezen rendelkezést a Be. már nem rögzíti. A törvényi rendelkezés egyik „hibája” volt, hogy nem jelölte meg pontosan azokat az iratokat, amelyek erre a célra alkalmasak. A joggyakorlat alapján elfogadható volt életkor igazolására a személyazonosító igazolvány, útlevél, fogva lévő terhelt esetében pedig a születési anyakönyvi kivonat, de elfogadhatónak tekintették a diákigazolványt is számának feltüntetésével.²⁶ Az életkornak a büntethetőség, valamint a büntetés kiszabása szempontjából van kiemelkedő jelentősége, azonban a jogalkotó mellőzte a Be. vonatkozó rendelkezései köréből.

Kötelező jelleggel beszerzendő bizonyítási eszköz a környezettanulmány. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárások elsődleges célja a fiatalkorú nevelése, társadalomba való visszailleszkedésének az elősegítése, emiatt fontos a fiatalkorú környezetének, egyéniségének, kapcsolatainak a feltárása. A Be. 684. § (1) bekezdése alapján a környezettanulmány beszerzése a gyanúsított kihallgatását követően kötelező, amelynek tartalmaznia kell azokat a személyes és különleges adatokat egyaránt, amelyek tájékoztatást adnak a fiatalkorúnak az oktatási intézményben tanúsított magatartásáról, a vele kapcsolatos problémákról. Abban az esetben, ha a fiatalkorú nem áll tanulói jogviszonyban valamely oktatási intézménnyel, hanem dolgozik, akkor a környezettanulmány részét kell, hogy képezze a munkahelyen tanúsított magatartására vonatkozó tájékoztatás is. Emellett a környezettanulmány részét képezi a fiatalkorú kockázatértékelése, amely azt vizsgálja meg, hogy a fiatalkorú terhelt bűnmegelőzési szempontból alacsony, közepes vagy magas szintű kockázatot jelent a társadalom számára.

A környezettanulmányt a pártfogó felügyelő készíti el, azonban meg kell különböztetni a pártfogói felügyelői véleménytől, ugyanis utóbbi beszerzését a bíróság vagy az ügyészség bármelyik elkövető vonatkozásában elrendelheti, míg a környezettanulmány csak és kizárólag a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban igénybe vehető speciális bizonyítási eszköz. Ezen bizonyítási eszköz elkészítése érdekében a fiatalkorú terhelt lakóhelye, tartózkodási helye szerint illetékes kormányhivatalt kell megkeresnie a nyomozó hatóságnak. A környezettanulmány rögzíti a terhelt személyi adatait, családi állapotát, a munkahelyének vagy iskolájának adatait, a szakképzettségét, foglalkozását, egészségi állapo-

²⁴ SCHWARZENBERGER Hanna (2011) i. m. 21.

²⁵ Dr. BELOVICVS Ervin – Dr. TÓTH Mihály (2013) i. m. 562.

²⁶ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 151.

tát, esetleges káros szenvedélyeit, valamint a jövedelmi és vagyoni viszonyainak a feltárását. Tartalmaznia kell a fiatalok személyiségére, életviszonyaira, életvitelére a cselekmény elkövetésekor jellemző és azóta bekövetkezett változások alapján levonható következtetéseket. Kiemelendő ezek közül a családi körülményekre, családi és baráti viszonyokra, az egészségi állapotra, a fiatalok vádlott lakhatására, szabadidejének eltöltésére vonatkozó tényeknek, adatoknak a köre. A pártfogó felügyelő a környezettanulmány elkészítéséhez igénybe veheti a rendőrség közreműködését, különösen, ha a fiatalok lakóhelyének, tartózkodási helyének megtekintése akadályokba ütközik.²⁷

A pártfogó felügyelő környezettanulmányának elkészítésére vonatkozó részletes szabályokat korábban a 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet foglalta magában, azonban jelenleg a Be. 685. §-a szabályozza az úgynevezett összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény intézményét. A pártfogó felügyelő a megalapozott tanulmány elkészítése érdekében megismerheti az ügyben keletkezett iratokat, felvilágosítást kérhet a sértettől, a tanúktól, az eljárásba bevont más személyektől, így például a szakértőtől. Azonban a szükséges adatok beszerzését nemcsak jogosultságként rögzíti a törvényi szabályozás, hanem ezt kötelezővé is teszi a pártfogó felügyelő számára.

B) A poligráf alkalmazása

A Be. 87. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú vallomását műszeres vallomásellenőrzéssel nem lehet vizsgálni, még beleegyezése esetén sem. Ennek egyetlen, észszerű indokként azt fejtette ki a jogalkotó, hogy a fiatalok személyi életkori sajátosságai miatt nem várható el, hogy felismerje döntése lehetséges következményeit. Abban az esetben, ha mégis sor kerül poligráf alkalmazására a fiatalok terhelt vonatkozásában, akkor a Be. 167. § (5) bekezdése alapján az adott vallomás nem lehet bizonyítékként értékelni.²⁸ A poligráfos vizsgálat a tizennyolcadik életévét betöltött gyanúsított és tanú esetén is csak akkor alkalmazható, ha ahhoz beleegyezésüket adták.²⁹

VII. A letartóztatás elrendelése és végrehajtása

A legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés a letartóztatás, ezért nagyon fontos hangsúlyozni, hogy fiatalok elkövetőivel szemben

több nemzetközi dokumentumban megfogalmazott követelménnyel összhangban csak végső esetben és a lehető legrövidebb időtartamban lehet elrendelni ennek az alkalmazását. Alapvetően a joggyakorlat legnagyobb problémája e kényszerintézkedéssel kapcsolatban az, hogy csak ennek elrendelését követően kerülhet sor az elkövető bűnösségének megállapítására.³⁰ A Be. számos garanciális szabállyal próbálja elősegíteni azt, hogy ténylegesen csak a legvégső esetben kerüljön sor ennek elrendelésére. A Be. 688. § (1) bekezdése kimondja, hogy a fiatalok letartóztatásának elrendelésére a Be. 276. § (2) bekezdésében foglalt általános okok fennállása esetén is csak abban az esetben kerülhet sor, ha a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán az szükséges. A különös tárgyi súlynak a fogalmát sem a Be., sem más jogszabály nem definiálja. Ennek meghatározása a bírói gyakorlat feladatává vált, amelynek álláspontja szerint mind a tárgyi, mind az alanyi oldali jellemzőket vizsgálni kell, azokat összességükben kell értékelni ennek megállapítása érdekében. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény Különös Részében meghatározott büntetési tételkeretek felső határai az irányadóak általában a tárgyi súly meghatározása szempontjából.

A bűncselekmény tárgyi súlya kifejezés lehetőségét biztosított arra, hogy a bíróság a tárgyi oldali ismérvek vizsgálata alapján egy rendkívül alacsony mértékű szabadságvesztés-büntetéssel fenyegetett bűncselekmény esetén is letartóztassa a fiatalok vádlottát.³¹ Elsődlegesen a kiemelkedő súlyú élet elleni bűncselekmények, az emberrablás, a bűnszövetségben, üzletszerűen, sorozatban elkövetett betöréses lopások, rablások és durva, erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények alapozzák meg a letartóztatás fiatalokkal szembeni elrendelésének legfontosabb feltételét, a különös tárgyi súlyt.³² Érdekességként megemlíthető az 1997. évi 385. számú Bírósági Határozat, amely azt mondta ki, hogy a vádirat benyújtása előtt a fiatalok előzetes letartóztatása feltételeinek vizsgálatánál a különös tárgyi súly megítélése szempontjából figyelembe kell venni a gyanúsított ellen a nyomozati szakban folyamatban lévő valamennyi büntetőügy adatát is.

A Bv.tv. 413. § (2) bekezdése szerint a fiatalok letartóztatását büntetés-végrehajtási intézetben vagy javítóintézetben (1995 óta fennálló lehetőség) kell végrehajtani. A bíróság mérlegelési kompetenciájába tartozik ennek a kérdésnek az eldöntése, figyelembe véve a fiatalok személyiségét, valamint a terhére rótt bűncselekmény jellegét. Figyelembe kell venni a döntésnél az ügyész, a terhelt, a védő, a törvényes képviselő végrehajtási hely vonatkozásában előterjesztett

²⁷ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 152–153.

²⁸ Schwarzenberger Hanna (2011) i. m. 23.

²⁹ Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiumának 5/2014. (IX. 29.) BK véleménye

³⁰ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 153.

³¹ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója a hatályos szabályozás tükrében. *Rendészeti Szemle*. 2007. évi 9. száma. 40.

³² BERKES Károlyné: A fiatalok bűnözés új jellegzetességei és a fiatalok előzetes letartóztatása. *Kriminológiai Közlemények*. 2000. évi 58. száma. 18.

indítványát is. Azonban az erre vonatkozó indítványok nem kötik a bíróságot. Fontos kiemelni, hogy ameddig a bíróság a tizennegyedik életévét betöltött fiatalok esetében a végrehajtási hely kijelölésekor mérlegelhet, addig a tizenkettedik életévét betöltött, de tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalok esetében a végrehajtási hely csak és kizárólag a javítóintézet lehet.

A letartóztatást abban az esetben indokolt általában javítóintézetben végrehajtani, ha a fiatalok esetében első alkalommal áll büntetőeljárás hatálya alatt és vele szemben javítóintézeti nevelés intézkedés elrendelése várható. A javítóintézetben történő végrehajtást az életkor is megalapozhatja. Indokolhatja a javítóintézetben történő végrehajtást a terhelt egészségi állapota, a várható büntetés vagy intézkedés enyhése.³³ A javítóintézet legnagyobb előnye, hogy segít kiküszöbölni az izolációs problémákat és elkerülni a különböző börtönártalmakat.³⁴ A letartóztatás javítóintézetben történő végrehajtása esetén a fiatalok felvételére kijelölt intézetek körét az 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 3. melléklete határozza meg. Ezek: a fiúk részére a budapesti, debreceni, nagykanizsai, míg a lányok részére a rákospalotai javítóintézet.

Amikor a bíróság a letartóztatás végrehajtási helyét meghatározza, a körülményeket nagy körültekintéssel kell vizsgálnia. Kiemelkedő jelentőséggel bírhat ugyanis a fiatalok elhelyezési irányú fejlődése szempontjából a fogva tartás helye is.

A letartóztatás időtartama alatt bekövetkezett új körülmények alapján a bíróság a letartóztatás végrehajtási helyét az ügyész, a terhelt, a védő indítványára megváltoztathatja. Erről a tárgyalás előkészítése során hozott határozatig a letartóztatást elrendelő bíróság, azt követően pedig az ügyet érdemben tárgyaló, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság dönt, mint a fiatalok bírósága.

A tizenkettedik és tizennegyedik életév közötti fiatalokkal szemben legfeljebb egy évig tarthat a letartóztatás, míg a tizennegyedik és tizennyolcadik életév közötti fiatalokkal szemben maximum két évig. A fiatalok letartóztatását, ha két év eltelt az elrendelésétől számítva, meg kell szüntetni, kivéve az ügydöntő határozat meghozatala után elrendelt vagy fenntartott letartóztatás esetét, ha a másodfokú vagy harmadfokú bíróság hatályaon kívül helyezéssel szembeni fellebbezés elbírálása iránti eljárás van folyamatban, valamint, ha az ügyben hatályaon kívül helyezés következtében megismételt eljárás van folyamatban. A határidő elérésekor a bíróságnak a kényszerintézkedés tárgyában nem kell külön határozatot hoznia, mert a törvény rendelkezése folytán megszűnik a letartóztatás. Egyes nézetek szerint a jogalkotó szándéka az lehetett, mint a felnőtt korú elkövetők esetében, vagyis ha a letartóztatást megszakította egy jogerős szabad-

ságvesztés-büntetés, az előzetes fogva tartásban töltött időtartamot összegezni kellett.³⁵ Amennyiben a letartóztatást a jogerős szabadságvesztés-büntetés megszakítja, tekintettel kell lenni arra is, hogy a kezdő időpont nem változik, onnantól kell a két éves időtartamot számítani.

A fiatalok fokozott védelmét szolgáló, a gyermek jogairól szóló, 1989. november 20. napján kelt New Yorkban aláírt Egyezményvel összhangban áll a Bv.tv. 391. § (2) bekezdésébe foglalt azon előírása, hogy a fiatalokat a letartóztatás végrehajtása során a felnőtt korúaktól el kell különíteni. Ennek kétféle megoldása is lehet, az egyik a külön intézetekben való elhelyezés, a másik pedig az adott intézetben belül elhelyezés. Ennek alapvetően az a célja, hogy a fiatalok terhelteire kevésbé hassanak azok a káros, negatív tényezők, illetve hatások, amelyek a felnőtt korú terheltek oldaláról érhetik, illetve ne kerülhessenek alá-fölé rendeltségi viszonyba az életkoruk vagy fizikai hátrányuk miatt a felnőtt korú terheltekkel szemben.³⁶

VIII. A tárgyalás speciális szabályai

Fiatalok terhelt esetében a korábban kifejtetteknek megfelelően a bíróságnak érvényre kell juttatnia már a tárgyalás előkészítésétől kezdve a bíróság összetételére vonatkozó speciális szabályokat. Ha ugyanabban az ügyben az ügyész felnőtt korú vádlottal szemben is vádat emel a fiatalok vádlott mellett, akkor szintén csak a fiatalok bírósága dönthet a tárgyalás előkészítése körében felmerülő kérdésekben, akkor is, ha az adott kérdés csak a felnőtt korú vádlottra vonatkozik. Ha ebben az esetben az eljáró bíróságnak az eljárás felfüggesztéséről vagy megszüntetéséről szóló határozata csak a fiatalok vádlottra vonatkozik, és csak felnőtt korú vádlottak maradnak az adott ügyben, a bíróság elrendelheti az ügy áttételét. Ennek az az oka, hogy a tárgyalás még nem kezdődött meg, és miután csak felnőtt korú vádlott maradt, nem a fiatalok bíróságának kell eljárnia az adott ügyben. Ha a tárgyalás viszont már megkezdődött a felnőtt korú vádlottakkal szemben, akkor nincs helye áttételnek.³⁷

A tárgyalás nyilvánossága a büntetőeljárás egyik legfontosabb alapelve, azonban a Be. 691. § (1) bekezdése alapján a nyilvánosságot az általános eseteken³⁸

³⁵ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 157.

³⁶ Dr. BODOR Tibor – Dr. CSÁK Zsolt – Dr. SOMOGYI Gábor – Dr. SZEPESI Erzsébet – Dr. SZOKOLAY Gábor – Dr. VARGA Zoltán: *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez*. Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2016.

³⁷ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 168–169.

³⁸ Be. 436. § (4) bekezdése alapján a bíróság a tárgyalásról vagy annak egy részéről a nyilvánosságot erkölcsi okokból, különös bánásmódot igénylő személy védelme érdekében, valamint minősített adat és egyéb védett adat védelme érdekében kizárhatja.

³³ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 155.

³⁴ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest: Complex Kiadó, 2007. 384.

túl akkor is ki kell zárni a tárgyalásról, ha ez a fiatalok érdekében szükséges. Kiemelendő ezzel kapcsolatban, hogy a törvény nem határozza meg pontosan, hogy mit jelent az, hogy a fiatalok érdekében szükséges. Ezzel kapcsolatban a bírói gyakorlat arra az álláspontra helyezkedik, hogy minden esetben zárt tárgyalást kell tartani, amikor a tárgyalás nyilvánossága valamilyen módon veszélyeztetné a fiatalok helyes irányú fejlődését.³⁹

Általános szabályok alapján a bírósági tárgyalás nyilvánossága csak törvényben meghatározott esetekben korlátozható, vagyis az eljárás bármelyik szakaszában hivatalból, az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett vagy a tanú kérelme alapján elrendelheti az eljáró bíróság a zárt tárgyalás megtartását, erről mindig indokolt határozatot kell hoznia nyilvános tárgyaláson. Ez ellen külön fellebbezésnek helye nincs, csak az ügydöntő határozatban lehet megtámadni. Fiatalok vonatkozásában erkölcsi okokból, valamint az eljárásban szereplő kiskorú érdekeinek, helyes irányú fejlődésének védelme érdekében rendelheti el az eljáró bíróság zárt tárgyalás megtartását. A nyilvánosság kizárására sor kerülhet az elsőfokú eljárásban, másodfokú eljárásban, valamint különleges eljárás során is, ha a bíróság az eldöntendő kérdés tekintetében tárgyalás megtartását tartja szükségesnek. Elsődlegesen itt nyilvánvalóan az a cél, hogy ne tegyék ki a fiatalok a büntetőeljárással együtt járó káros hatások mellett a tárgyalás nyilvánosságával rájuk nehezedő pszichés tehernek. Illetve fontos az eljárás minden szakaszában tiszteltben tartani a fiatalok vádlott vagy sértett alapvető jogait és nem lehet, hogy az őket érintő ügyekben médiastárokka váljanak, hiszen az életkoruk miatt itt nagyon nagy jelentősége van a diszkréciónak. A hazai gyakorlatból számos példa azt igazolja, hogy ez nálunk nem működik megfelelően, elég csak megemlíteni a Sümegi Kitti-ügyet. A követendő az ilyen esetekben az lenne, hogy még a nevüket se ismerhesse meg a külvilág az ilyen típusú ügyek résztvevőinek, ezzel szemben a média óriási nyilvánosságot ad ezeknek az ügyeknek, legkevésbé sem foglalkozva persze a fiatalok magánéletéhez fűződő jogainak a tiszteltben tartásával.

A Be. 691. § (2) bekezdése kimondja, hogy a bíróság a tárgyalásnak a fiatalok megfelelő irányban haladó fejlődését hátrányosan befolyásoló része tekintetében rendelkezhet úgy, hogy azt a fiatalok távollétében tartsák meg. Mi lehet ennek az indoka? Például ha a fiatalok személyi állapotával, illetve az ő vagy hozzátartozója egészségi állapotával kapcsolatban olyan tény vagy adat merül fel, amely a speciális nevelési célok érvényesülését bármilyen módon is akadályozhatja.⁴⁰ A bíróság akár a perbeszéd során is dönthet a fiatalok eltávolításáról, ami egy jelentős eltérés az általános szabályozáshoz képest, mivel a felnőtt korú vádlottakat a bizonyítási eljárás befejezése előtt leg-

később köteles ismételtén a bíróság elé állítani. Ebben az esetben is fontos, hogy a tanács elnöke köteles ismertetni a távollétében megtartott tárgyalás lényegét a fiatalokkal, legkésőbb a bizonyítási eljárás befejezté nyilvánításának az időpontjáig. Ennek elmulasztása eljárási szabálysértésnek minősül.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága is teljes körű védelemre vonatkozó javaslatot tett a fiatalok igazságszolgáltatására.⁴¹ Napjainkban az ítélkezési gyakorlat is azt mutatja, hogy egyre több a kiemelt figyelmet kapó, fiatalok vádlottak által elkövetett bűncselekmény. A tárgyalásokon csak a tanács elnökének engedélyével lehetséges felvételt készíteni. Az engedély megadásának feltétele, hogy a felvétel nyilvánosságra hozatalához a felvételen megjelenő, eljárásban részt vevő személyek hozzájáruljanak. Fiatalok vádlott hozzájárulásának hiányában felvétel készítésére csak súlyos bűncselekmény elkövetése esetén van lehetőség, csak az eljáró tanács elnökének engedélyével. A súlyos bűncselekmény fogalmát az anyagi jogi jogszabályi rendelkezések viszont nem állapítják meg, a bíróság mérlegelésétől függ teljes mértékben, hogy milyen szempontok alapján ad lehetőséget a felvétel készítésére és teszi ezzel beazonosíthatóvá a fiatalokat. Érdekesség, hogy nem az eljáró tanács elnöke, hanem az adott bíróság elnöke engedélyezheti újságírók számára, hogy az adott bíróság által már korábban befejezett ügy irataiba betekintést nyerhessenek. Itt is meg kell említeni azonban, hogy amennyiben a tárgyalás egészéről vagy annak egy részéről nyilvánosság kizárására került sor, akkor abban az esetben nincs helye felvétel készítésének, valamint az újságírók sem tekinthetnek bele a későbbiekben az ügyben keletkezett iratokba. Jogilag érdekes azonban, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény rendelkezései alapján a képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához kapcsolódó jogosultság személyhez fűződő jogosultságnak minősül. Fiatalok vádlott esetében azonban a tanács elnökének nyilatkoznia kell a törvényes képviselőt arra vonatkozóan, hogy engedélyezi-e felvétel készítését. Ha a törvényes képviselő az adott tárgyaláson nincs jelen, akkor a bíróság a szükséges nyilatkozat beszerzésének időpontjáig nem engedélyezheti a felvétel készítését még akkor sem, ha a fiatalok vádlott abba egyébként beleegyeznek.⁴²

A Be. 692. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a fiatalok bírósága előtti eljárásokban ügyészségi fogalmazó, valamint alügyész nem képviselheti a vádat. Az adott ügyész kijelöléssel rendelkezik a fiatalok ügyében való eljárásra, amivel érvényesül a Be. egyik legfontosabb alapelve, a fegyveregyenlőség elve, hiszen a védő részvétele szintén kötelező jellegű. Az ügyészségi fogalmazó és az alügyész kizárása a vád képviselőtől szintén ezen elvnek az érvényre juttatását szolgálja.

⁴¹ Dr. VASKUTI András (2010) i. m. 148.

⁴² Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 171.

³⁹ Dr. BODOR Tibor (szerk.) i. m. 1372.

⁴⁰ SCHWARZENBERGER Hanna (2011) i. m. 28.

A fiatalkorú terhelt távollétében nem tartható meg az előkészítő ülés, illetve a tárgyalás, hiszen a fiatalkorú helyes irányba haladó fejlődését leginkább az eljárási cselekményen való jelenléte biztosíthatja. A korábbi büntetőeljárás törvény úgy rendelkezett, a fiatalkorú szabályszerű idézést követően nem mondhatott le a tárgyaláson való megjelenéséről. Tehát ez azt is jelentette, hogy amennyiben a fiatalkorú vádlott ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodott, illetve nem volt helye a kiadatásának, vagy átadását, kiadását az illetékes hatóságok valamilyen okra hivatkozva megtagadták, akkor abban az esetben az eljárás felfüggesztésének volt helye. A joggyakorlat is erre az álláspontra helyezkedett, a 2015. évi 61. számú Bírósági Határozat elvi értelemben fogalmazta meg, hogy a fiatalkorú vádlott a tárgyaláson való részvételről akkor sem mondhat le, ha a 18. életévét időközben már betöltötte. Az új Be. vonatkozó rendelkezései ettől annyiban térnek el, hogy mivel a fiatalkorú vádlott megalapozott döntést hozhat a bűnössége elismerése, vagy el nem ismerése, valamint az eljárás további menetének megválasztása tekintetében, ezért a törvény megteremti annak a lehetőségét, hogy a fiatalkorú vádlottal szemben is alkalmazható legyen a XCIX. fejezet szerinti eljárás egyezség esetén külön eljárás.

A tárgyalás érdemére vonatkozó rendelkezéseket a Be. 693. § (1)–(3) bekezdése határozza meg, ennek részletesebb ismertetése kiemelkedő jelentőséggel bír a fiatalkorú büntetőeljárás szempontjából, ugyanis jelentős eltérések mutatkoznak az általános szabályokhoz képest. A fiatalkorúak elleni eljárásban a tárgyaláson a vádlott, illetve a tanú kihallgatását csak a tanács elnöke végezheti. Ez pedig a Be. 523. § (4) bekezdésében foglaltak szerint zajlik, vagyis a vádlotthoz vagy a tanúhoz a tanács elnöke által lefolytatott kihallgatást követően az arra jogosultak is kérdéseket intézhetnek.⁴³ Érdekes helyzetet teremt ebben az esetben, ha az adott ügyben fiatalkorú és felnőtt korú vádlott egyaránt szerepel. Ilyenkor nem érvényesül ez a speciális kihallgatási formula. Ha azonban egyesítésre kerül sor, vagy a fiatalkorú vádlottal szemben az eljárás befejezésére kerül sor és csak a felnőtt korú vádlottal szemben marad folyamatban lévő eljárás, akkor ezekben az esetekben lehetővé válik az általános szabályok szerinti kihallgatás foganatosítása.⁴⁴

A tárgyalásnak fontos részét képezi a fiatalkorú vádlott személyi körülményeinek, életviszonyainak a minél szélesebb körben történő feltárása, és ennek az egyik legfontosabb elemét képezi az eljárás nyomozati szakában a pártfogó felügyelők által elkészített környezettanulmányok az ismertetése. Ha az előkészítő ülésen lehetőség van arra, hogy ügydöntő határozat meghozatalára kerüljön sor, akkor is ismertetni kell a környezettanulmányt, a pártfogó felügyelői véleményt és az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt.

A környezettanulmány alapját képező körülmények feltárása körében kiemelkedő jelentősége van annak, hogy az ügyész elősegítse tevékenységével a felderítést. A joghátrány megválasztásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy az elősegítse valamilyen formában a fiatalkorú vádlott helyes irányba történő fejlődését, társadalomba való beilleszkedését, valamint visszailleszkedését. Erre tekintettel mérlegelni kell, hogy büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazása felel-e meg leginkább az általános büntetési céloknak a fiatalkorú vádlott vonatkozásában. Intézkedésként csak javítóintézeti nevelés elrendelésére kerülhet sor, amely tekintetében kimondja a törvény, hogy ennek mértékére, ahogy a büntetések mértékére sem tehet indítványt az eljáró ügyész a tárgyaláson tartott perbeszédében, azonban az előkészítő ülésre vonatkozó alternatív indítványában igen, ami újítás a korábbi Be. szabályozásához képest. Ez nem zárja ki annak a lehetőségét természetesen, hogy az ügyész a tárgyaláson a perbeszédében utalást tegyen az általa megfelelő nemű, mértékű büntetésre. Joggyakorlat alapján egyértelmű, ha az ügyész büntetlen fiatalkorú vádlottal szemben a végrehajtási fokozatként szabadságvesztés-büntetés esetén fiatalkorúak börtönére tesz indítványt, akkor abban az esetben kétévi, vagy az meghaladó tartamú szabadságvesztés-büntetés kiszabását tartja indokoltnak. Hasonló példa a bírói gyakorlatból, hogy az ügyész egy évet meghaladó tartamban tarja indokoltnak a szabadságvesztés-büntetés mértékének meghatározását a fiatalkorú vádlottal szemben, ha közügyektől eltiltás mellékbüntetés kiszabására vonatkozó indítványt is előterjeszt. Tehát abban az esetben, ha az eljáró bíróság arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a fiatalkorú vádlott bűncselekményt követett el, akkor ítéletben megállapítja a büntetőjogi felelősségét, illetve büntetést szab ki, próbára bocsátja vagy megrovásban részesíti a fiatalkorú vádlottat vagy elrendeli a javítóintézeti nevelését, speciális esetben pedig mellőzheti a büntetés kiszabását. Az ítéletben meg kell jelölni, hogy a fiatalkorú vádlottal szemben a fiatalkorúak bírósága hozott döntést, illetve a tanács összetételére vonatkozó speciális szabályoknak is ki kell tennie az ítéletből.⁴⁵

Néhány gondolatban szeretnék még kitérni a fellebbezési jogosultságra, illetve a fellebbezés elbírálásának különlegességeire a fiatalkorú vádlottak vonatkozásában. Talán a legfontosabb, hogy amennyiben az ítélet kihirdetésére a fiatalkorú vádlott törvényes képviselőjének távollétében kerül sor, akkor a határozatot kézbesíteni kell részére is és annak kézbesítésétől számított nyolc napon belül terjesztheti elő fellebbezését a törvényes képviselő. A törvényes képviselő fellebbezéséhez a fiatalkorú vádlott hozzájárulására nincs szükség. A fiatalkorú gondozójának is meg kell küldeni az ítéletet, neki azonban nincs fellebbezési jogosultsága, ha a határozat megküldését elmulasztja az eljáró bíró-

⁴³ SCHWARZENBERGER Hanna (2011) i. m. 28.

⁴⁴ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 172.

⁴⁵ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 172–173.

ság a részére, annak sincs eljárásjogi szempontból jogkövetkezménye. A fellebbezés elbírálásának egy speciális esetét képezi a joggyakorlatban, amikor a másodfokú bíróság az elsőfokú fiataikorúak bíróságaként eljáró bíróság ítéletét csak a felnőtt korú vádlott vonatkozásában helyezi hatályon kívül és rendeli el az eljárás lefolytatását. Ebben az esetben a fiataikorúak bírósága fogja lefolytatni a megismételt eljárást. Másik speciális eset, amikor a másodfokú bíróság az eljárása során szerez arról tudomást, hogy fiataikorú vádlottja is volt az adott ügynek, de a bíróság nem volt a fiataikorúak bíróságára vonatkozó speciális szabályoknak megfelelően megalakítva, illetve nem fiataikorúak bírósága járt el az adott ügyben vagy nem volt biztosítva a fiataikorú védelme. Ilyenkor tanácsülés keretében hatályon kívül kell helyezni az elsőfokú bíróság ítéletét és új eljárás lefolytatására utasítani az elsőfokú bíróságot. Specialitás az is, hogy a másodfokú eljárás a fiataikorú vádlott távollétében is lefolytatható két esetben. Az egyik, amikor szabaddalbon lévő fiataikorú vádlott a szabályszerű értesítés ellenére nem jelenik meg az eljáró bíróság előtt. A másik pedig, amikor lakcímének megváltozását nem jelenti be a fiataikorú vádlott az eljáró bíróság irányába, ennek okán nem lehet értesíteni őt a tárgyalás helyszínéről, időpontjáról.⁴⁶

Különleges szabályokat állapít meg a Be. a büntetővégzés meghozatala elnevezésű konszenzuális eljárás esetében. Ennek az eljárásnak az egyik alapfeltétele a vádlott aktív közreműködése. Alapvetően itt az a különleges, hogy a fiataikorú vádlottól ezekben az esetekben az életkori sajátosságaiból fakadóan nem várható el megfelelő döntés meghozatala, így esetében nincs helye tárgyalásról lemondásnak. Illetve kiemelendő és ezt támasztja alá az is, hogy a fiataikorúakra irányadó enyhébb szankciórendszerre tekintettel a tárgyalásról való lemondás nem járna olyan előnnyel a fiataikorú vádlottak számára, mint a felnőtt korú vádlottak esetében.⁴⁷ Azonban ezzel ellentétes szabályok kerültek megállapításra a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárások esetében, ugyanis erre lehetőséget ad a Be. a fiataikorú vádlottak vonatkozásában. Ennek az eljárásnak az a legnagyobb előnye, hogy az eljárás gyorsabban lezajlik és a fiataikorú vádlott is hamarabb mentesülhet a hátrányos jogkövetkezmények terhe alól. Egyedi jogorvoslati lehetőség a tárgyalás tartásának kérése ezen eljárás esetében. Ezt kérheti a fiataikorú vádlott, védője és törvényes képviselője is a vádlott hozzájárulása nélkül. Lehetőség van arra, hogy a fiataikorú vádlott a tárgyalás tartására vonatkozó kérelmét visszavonja. Abban az esetben viszont, ha ezzel a lehetőséggel a fiataikorú vádlott védője vagy törvényes képviselője kíván élni, akkor azt csak a vádlott kifejezett hozzájárulásával teheti meg.⁴⁸ Ha a fiataikorú vádlott részére nem lehet valamilyen okból kifolyólag kézbesíteni a tárgyalás mellőzésével hozott

végzését a bíróságnak, akkor abban az esetben a fiataikorúak bíróságának gondoskodnia kell eseti gondnok kirendeléséről a fiataikorú vádlott számára.⁴⁹

IX. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás

Tanulmányom utolsó témájának kiindulópontját a gyermekek jogairól szóló, 1989. november 20. napján kelt ENSZ Egyezmény képezi. Ennek egyik alapvetése, hogy a gyermekek is az emberi jogok alanyai. Az egyezmény megszületésének egyik legfontosabb hatása az lett, hogy a gyermekek jogi státusza, valamint a gyermekekről vallott nézetek kiemelt szerepet kaptak a modern társadalmakban. Ezt támasztja alá, hogy a huszonegyedik században a felgyorsult fejlődésnek köszönhetően a gyermekek jogait hivatottak védeni már különféle jogszabályok, illetve az állami és önkormányzati szintű intézményrendszerek, valamint akár civil szervezetek tevékenységei is a gyermekek védelme érdekében történnek. Mindezekre tekintettel az igazságszolgáltatási rendszer is lépéskényszerbe került, feladatává vált egy olyan szisztematikus rendszer kialakítása, amely során a gyermek és annak jogai, érdekei, szükségletei kerülnek a középpontba. Így jelent meg a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalma, amely egy olyan igazságszolgáltatási rendszert jelent, amely a lehető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak a tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, elsődlegesnek tartja érvényre juttatni a gyermekek mindenekfelett álló érdekét.⁵⁰

Miért vált szükségessé egy ilyen rendszer létrehozása? – merülhet fel a kérdés. Magyarországon napjainkban jelentős számú gyermek és fiataikorú tölti büntetését a büntetés-végrehajtási rendszer keretei között, valamint nagy számban válnak bűncselekmények áldozataivá. Mindez természetesen azt is jelenti, hogy ezek a gyermekek, fiataikorúak valamilyen módon kapcsolatba kerülnek különböző hatóságokkal, adott esetben az igazságszolgáltatással is akár. Kérdés, hogy mennyire tudnak például egy büntetőeljárás során tekintettel lenni a gyermek speciális szükségleteire, életkorukból fakadó sajátosságaikra az eljáró szervek? Védetlen, rendkívül sérülékeny alanyokról beszélhetünk ebben az esetben, és a jelenleg hatályos jogszabályokkal, eljárásokkal nehezen biztosítható a védelmük. Annak ellenére mondható ez, hogy a jog papíron ugyan a megfelelő szintű védelem biztosítására törekszik, de a különböző jogszabályokban rögzített garan-

⁴⁶ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 174–175.

⁴⁷ FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) i. m. 386.

⁴⁸ SCHWARZENBERGER Hanna (2011) i. m. 29.

⁴⁹ Dr. BOGÁR Péter – Dr. MARGITÁN Éva – Dr. VASKUTI András (2005) i. m. 178.

⁵⁰ GYURKÓ Szilvia: Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 2013. évi 9. száma. 27–28.

ciák⁵¹ megvalósítása a gyakorlatban sokszor elháríthatatlan akadályokba ütközik.

Hogyan valósítható meg a gyakorlatban akkor a gyermekközpontú igazságszolgáltatás? A fejezet elején hivatkozott Gyermekjogi Egyezményben rögzített alapvető, gyermekeket megillető jogosultságok érvényesítése érdekében biztosítani kell a gyermekközpontú eljárások kialakítását. Ennek szellemében alapelveként jelenik meg a fair eljárás elve, a gyermekek széles körű, minden részletre kiterjedő tájékoztatásának az elve az eljárás menetéről, az őket megillető alapvető jogokról, az őket terhelő kötelezettségekről, valamint a folyamatban lévő eljárás céljáról. Emellett kimondásra került, hogy a gyermekek és a fiatalok az őket érintő eljárásokban nemcsak jogi segítségre jogosultak, hanem lelki, szociális gondoskodásra is. Tanulmányom szemszögéből vizsgálva a fiatalokat érintő büntető igazságszolgáltatási rendszer lényegét nem az alkalmazható szankciók adják és nem is az a legjelentősebb része. Sokkal inkább a bűnmegelőzés, valamint a szükséges támogatást biztosító gyermekvédelmi rendszer az alapja egy sikeres igazságszolgáltatási rendszer felépítésének. 2008-ban az ENSZ kibocsátott egy iránymutatást a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, amelyben általános jelleggel kimondásra került, hogy minden tizenhét éven aluli gyermek esetében, aki kapcsolatba kerül bármilyen formában az igazságszolgáltatási rendszerrel, az alapvető jogait és érdekeit tiszteletben kell tartania az eljáró szerveknek. Számos alapelv meghatározására került sor ennek következményeként, ennek érvényesítése érdekében.⁵² A gyakorlat tehát elmozdult abba az irányba, hogy a gyermeki jogok, illetve a gyermekbarát igazságszolgáltatás alapelvei már nem választhatók el a jogrendszer egészétől, azok egységes rendszerként kell, hogy működjenek.⁵³

Magyarországon a 2012-es év hozta meg az igazi átörzést, az Országos Bírósági Hivatal ezt az évet jelölte meg a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének. Ennek eredményeképpen jelentős pozitív változások következtek be. Az Országos Bírósági Hivatal létrehozott egy munkacsoportot egy egységes koncepció kialakítása érdekében, amely konferenciák szervezése, valamint tervszerű lépések megtétele útján kezdte meg a gyermekbarát igazságszolgáltatás gyakorlatának megteremtését. 2014 végére valamennyi hét főnél nagyobb létszámú bírósági épületben gyermekbarát kihallgatósobák létrehozására került sor. Ennek az volt a célja, hogy az eljárások során valamilyen módon csökkentsék a gyermekeket érő káros hatásokat. Ezekkel a szobákkal igyekeztek barátságos környezetet kialakítani, illetve kép- és hangfelvétel készítésére al-

kalmas eszközöket helyeztek el ezekben a szobákban annak érdekében, hogy az eljárás során többet ne kelljen a gyermekeknek vallomást tenniük, elegendő legyen egyszer felvétel útján rögzíteni az általuk elmondottakat. A büntetőeljárás terén előrelépést jelentett, hogy a Be. rendelkezései között megjelent a gyermek, fiatalok életkorának, belátási képességének megfelelő tájékoztatási kötelezettség. A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény jelentős szigorításokat vezetett be a fiatalok védelme érdekében. Például szigorításra kerültek a sérelmükre elkövetett bűncselekmények szankciói, új tényállások bevezetésére került sor.⁵⁴ Azonban ezek még mindig nem jelentik a szükséges megoldást, hiszen számos megoldásra váró probléma tornyosul a magyar büntető igazságszolgáltatás rendszere előtt. Ilyen az elkövető gyermekkorúakkal, fiatalokkorúakkal kapcsolatos szankciórendszer nem megfelelő jellege, az eljárások elhúzódása, valamint a soronkívüliség elve sem érvényesül teljes mértékben. Ezek közül az eljárások elhúzódásával kapcsolatban szeretném felhívni a figyelmet egy jelentős problémára. A fiatalokkorúakkal szembeni büntetőeljárás korlátozott időtartamban zajlik, amely négy év, bizonyos bűncselekmények esetében hat év az anyagi jogi rendelkezések szigorítása óta. Ha az eljárás egyes szakaszait nézzük csak, akkor látható, hogy a nyomozás határideje a jelenleg hatályos szabályozás szerint két év, amelyet követ a vádemelés, majd a legjobb esetben egy-két éven belül a bírósági eljárás. Ebből is jól látható, hogy tulajdonképpen eltelik az az idő, amely alatt a fiatalokkorúakra vonatkozó speciális rendelkezéseket jogilag alkalmazni lehetne a vádlatl szemben. Nyilvánvaló probléma az is megítélés szerint, hogy a kizárólagos bírósági illetékesség megszüntetése szintén elhúzódáshoz vezethet az egyébként is jelentős ügyteher miatt. Utolsó gondolatként a negatívumok körében még szeretném azt is megemlíteni, hogy jelenleg sem a nyomozó hatóság, sem az ügyészség, sem a bíróság nem fektet kellő energiát az ilyen típusú eljárások lefolytatásához szükséges tudással rendelkező szakemberek képzésére. Véleményem szerint egy gyermek vagy egy fiatalokkorú kihallgatása pszichológia szakismeretek meglétét igényelheti akár, hiszen ők a felnőtől ebben a helyzetben valamilyen szinten segítséget várnak a kialakult, számukra kellemtelen helyzet kezelése érdekében. Ebben a helyzetben pedig az eljárás adott szakaszában a jogalkalmazónak együttműködően kell eljárnia, mindig empátikus jelleggel kell fordulnia az éppen kihallgatott gyermek, fiatalokkorú irányába, ami speciális ismeretek meglétét is megkövetelheti akár.⁵⁵

Összességében az mondható, hogy az igazságszolgáltatási rendszer gyermekközpontúvá formálása nem önös érdekeket szolgál. Azért sem, mert a jogállamiságnak, a gyermekek védelmének az egyik fontos pont-

⁵¹ A jogszabályi rendelkezések biztosítják számukra például a megfelelő képviseletet, a teljes körű tájékoztatáshoz való jogot, a véleménynyilvánítás jogának az érvényesülését, valamint részletesen szabályozzák a meghallgatás szabályait.

⁵² Például garantálni kell a gyermek legfőbb érdekének elsődleges figyelembevételét, véleménynyilvánításának szabadságát, méltóságának tiszteletben tartását, megfelelő szintű jogi védelem biztosítását.

⁵³ GYURKÓ Szilvia (2013) i. m. 36–42.

⁵⁴ Például a gyermekprostitúció kihasználása.

⁵⁵ VÁRI Vince: A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai. *Magyar Rendészet*, 2013. évi 3–4. száma. 71–75.

ját jelentheti, valamint a jövő generációinak a társadalomban betöltött szerepére is hatást gyakorolhat. Ezért nemcsak a jogszabályokban kell megjeleníteni a gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak, hanem a gyakorlatban is. Magának a gyermekközpontú igazságszolgáltatási rendszer követelményeinek a megvalósítása egyúttal a teljes igazságszolgáltatási rendszernek a reformját is jelenti.

X. Összegzés

A történeti áttekintés alapján kijelenthető, hogy a fiatalokkal szembeni büntető igazságszolgáltatás kialakulásában az I. Büntetőnovella rendelkezései kiemelkedő jelentőséggel bírtak, hiszen a már több mint száz évvel ezelőtt megalkotott elvek a mai napig érvényben maradtak.

A hatályos szabályozást vizsgálva látható, hogy Magyarország a fiatalok büntető igazságszolgáltatása területén minden téren megfelel az egyes nemzetközi egyezmény által felállított követelményeknek. Minden igényt kielégítő módon érvényesíti a más elbánás elvét a fiatalok vádlottak, tanúk vonatkozásában a büntetőeljárás teljes időtartama alatt, figyelembe veszi a fiatalok életkorából fakadó különleges igényeit és előtérbe helyezi a nevelés szükségességét. Azonban véleményem szerint továbbra is több területen is fejlődésre lenne szükség. Látható volt a történeti áttekintés folyamán, hogy a magyar büntető igazságszolgáltatási rendszer működése hatékonyabb volt a fiatalok vádlottak vonatkozásában, amikor önálló törvényben került sor a fiatalokra vonatkozó különleges szabályok rendszerezésére. Álláspontom szerint ez tudná a legjobban kifejezésre juttatni ismételten a fiatalok büntetőjogának önállóságát, a fiatalokkal szemben biztosítandó más elbánást a büntetőjogi felelősség, a különböző szankciók és a büntetőeljárás lefolytatása vonatkozásában. Ezzel megvalósulhatna az az elképzelés, hogy legyen a fiatalok vonatkozásában egy ténylegesen elkülönülő intézményrendszer, valamint sajátos anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtási szabályok érvényesülhessenek a fiatalokkal kapcsolatos büntetőeljárásokban. Véleményem szerint egy egységes kódex megalkotása jelenthetné a megoldást.

A kódex megalkotása esetében érdemes lenne konkretizálni az általános célként megjelölt nevelő jelleg fogalmát. Megítélésem szerint ez röviden úgy lenne meghatározható, hogy a fiatalok elleni büntetőeljárások elsődleges célja az, hogy a fiatalok vádlott a továbbiakban ne kövessen el bűncselekményeket, elősegítse a társadalomban való zökkenőmentes visszailleszkedését az adott eljárás. Ezzel tulajdonképpen alapvető szinten kerülne deklarálásra a különleges szabályozás célja.

Magával az eljárással kapcsolatban is jelentős refor-

mokra lenne szükség megítélésem szerint a fiatalokkal kapcsolatos eljárások összehangolásának javítása érdekében. Szükségesnek tartanám a különbíróóságok felállítását vagy a kizárólagos illetékesség visszavezetését annak érdekében, hogy minél szélesebb körben érvényesüljenek egyrészt a fiatalok alapvető jogai és érdekei, másrészt ténylegesen az adott ügytípus tekintetében a megfelelő ismeretekkel, szaktudással rendelkező személyek járjanak el. Ezzel kapcsolatban elengedhetetlennek tartanám az eljáró tanácsok folyamatos képzését, szakismeretekkel való felruházását, bizonyos szinten akár érzékenyítő tréningek bevezetése is indokolt lehetne. A lényege ennek abban állna, hogy bárki ne végezhesen ilyen eljárási feladatokat és ennek feltételeit nemcsak a bírósági szinten, hanem rendőrségi, ügyészi és ügyvédi szinten is meg kellene teremteni. Bíróságok tekintetében ez nem jelentené új bírók kinevezésének szükségességét, elegendő lenne a bírói karon belüli átcsoportosítás, majd ezt követően lehetne feltételként szabni például a fiatalok ügyeinek szakjogi képzésére való jelentkezését az adott bírónak, valamint természetesen ezen iskola elvégzését.

Fontos lenne a soronkívüliség fokozott érvényesítése, amivel meg lehetne akadályozni az eljárások indokolatlan elhúzódását, illetve meg lehetne óvni a fiatalokat a büntetőeljárás kapcsolatban felmerülő negatív hatásoktól. Az elhúzódás megakadályozását szolgálhatná az is, ha a nyomozási határidő rövidebb tartamban kerülne megjelölésre a fiatalok ügyeiben a korábbi hosszabb időtartamhoz képest.

Kiemelt jelentőségű szabály lehetne a nyilvánosság teljes kizárása a tárgyalásokról, valamint a személyes adatok jóval fokozottabb védelmének biztosítása a fiatalokkal kapcsolatos büntetőeljárásokban. A média fokozott érdeklődésének kielégítése érdekében sajtótájékoztatók keretében havi rendszerességgel lehetne általánosságban beszámolni az ilyen típusú ügyek állandó jellegű kérdéseiről, eljárási nehézségeiről, valamint a fiatalok védelmének fontosságáról. Természetesen ezt az indokolná, hogy lehetőleg a közvélemény számára ismeretlenek, azonosíthatatlanok maradjanak azok a személyek, akik valamilyen formában fiatalokat érintő büntetőeljárások alanyává váltak akár vádlottként, akár tanúként.

Ezen reformok megvalósításával véleményem szerint a fiatalok elleni büntetőeljárások hatékonyságát növelni lehetne. Azonban ahhoz, hogy egy egységes rendszer képe álljon fel, nem lenne elegendő csak a büntetőjog területén belül változásokat megvalósítani. Emellett szükség lenne a családjog és a gyermekvédelem szabályainak összehangolására is az újonnan bevezetett büntetőjogi rendelkezésekkel. Nagyobb szerepet kéne, hogy kapjon a megelőzés. Ezért a legtöbbet talán a fiatalok szülei, tanárai, illetve a közvetlen környezetéhez tartozó személyek tehetnék a mindennapokban. Milyen eszközökkel lehetne élni ennek megvalósítása érdekében? Talán a gyermeki csínytevéseket nagyobb szigorral kellene kezelni,

éreztetni kéne a jövő generációival azt, hogy tetteiknek, cselekedeteiknek következményei vannak/lehetnek, amelyekért felelősséggel tartoznak mindig, minden esetben. Amennyiben egy fiatalokorú mégis büntetőeljárás hatálya alá kerülne, akkor abban az esetben sokkal hangsúlyosabban kellene érvényesíteni a nevelési elvet, valamint törekedni kéne az időszerűség megtartására. Ugyanis ha a fiatalokorúval szemben csak évek múltán kerül sor a büntetőeljárás lefolytatására, akkor a jelentős időmúlás nem segíti elő a fiatalokorúak törvények iránti tiszteletre nevelését. Összességében tehát kimondható, hogy a jelenlegi fiatalokorúak büntetőeljárására vonatkozó szabályozás további reformokat igényelne, törekedni kellene újabb és újabb reformjavaslatok mihamarabbi lefektetésére, majd megvalósítására álláspontom szerint.

Felhasznált irodalom

- BALOGH Jenő: A fiatalokorúak és a büntetőjog. Budapest: Athenaeum, 1909. 117.
- BERKES Károlyné: A fiatalokorú bűnözés új jellegzetességei és a fiatalokorúak előzetes letartóztatása. *Kriminológiai Közlemények*. 2000. évi 58. száma.
- BERNOLÁK Nándor: Újabb teendőink a bűncselekmények ellen folytatott küzdelemben. Pécs: Wesely és Horváth Könyvnyomda, 1914.
- LÉVAY Miklós: Az I. büntető novella fiatalokorúakra vonatkozó rendelkezései. *Jogtörténeti Szemle*, 2008. évi 4. száma.
- DR. BELOVICS Ervin – DR. MOLNÁR Gábor Miklós – DR. SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös rész. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2013.
- DR. BELOVICS Ervin – DR. TÓTH Mihály: Büntető eljárásjog. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2013.
- DR. BODOR Tibor (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata. Budapest: Complex Kiadó, 2009.
- DR. BODOR Tibor – DR. CSÁK Zsolt – DR. SOMOGYI Gábor – DR. SZEPESI Erzsébet – DR. SZOKOLAY Gábor – DR. VARGA Zoltán: Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2016.
- DR. BOGÁR Péter – DR. MARGITÁN Éva – DR. VASKUTI András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2005.
- DR. JAKUCS Tamás (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003.
- DR. LIGETI Katalin: A fiatalokorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006. évi 2. száma.
- DR. LIGETI Katalin: A fiatalokorúak büntető igazságszolgáltatásának reformja hazánkban. *Rendészeti Szemle*, 2008. évi 7–8. száma.
- DR. VASKUTI András: A fiatalokorúak büntető igazságszolgáltatása: reformelképzelések. In Magyar Kriminológiai Társaság (szerk.): Globalizáció kihívásai – kriminálpolitikai válaszok. Budapest, 2010.
- FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. Budapest: Complex Kiadó, 2007.
- FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: A fiatalokorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója a hatályos szabályozás tükrében. *Rendészeti Szemle*. 2007. évi 9. száma.
- GYURKÓ Szilvia: Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 2013. évi 9. száma.
- HOLÉ Katalin – KADLÓT Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. VI. kötet: A külön eljárások. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007.
- Melléklet a 732. számú irományhoz. Indokolás a fiatalokorúak bíróságáról és a fiatalokorúak bűnügyeiben követendő eljárásról szóló törvényjavaslatához. *Képviselőházi Irományok*. CXXIII–CXXX. sz., XXIV. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1913.
- SCHWARZENBERGER Hanna: A fiatalokorúak büntető igazságszolgáltatása. *Belügyi Szemle*, 2011. évi 11. száma.
- VÁRI Vince: A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai. *Magyar Rendészet*, 2013. évi 3–4. száma.